

AMBICJE GEOPOLITYCZNE CHIN ERY XI JINPINGA

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk

Wszystkie dostępne dane i analizy potwierdzają, że Chińska Republika Ludowa (ChRL), której władze pod koniec 1978 r. rozpoczęły proces transformacji i reform, zdecydowanie przyspieszyła i tym samym zaczęła wyrastać na nowe, w jej przypadku odradzające się, mocarstwo w początkach lat 90. minionego stulecia. Podstawowa przyczyna ówczesnego zwrotu jest znana i już dobrze zbadana. Sędziwy (ur. 1904 r.) promotor i wizjoner tych reform, Deng Xiaoping, wyciągnął należyte wnioski z rozpadu ZSRR. Nie chcąc podzielić jego losów, a chcąc zachować rządy Komunistycznej Partii Chin (KPCh), stając w sytuacji, jak zmienić wszystko, żeby wszystko zostało po staremu, tzn. KPCh utrzymała się u władzy w zmienionych okolicznościach, Deng odrzucił dwa pakiety mocno wówczas, w epoce wielkiego triumfu Zachodu, „jednobiegunowej chwili” (Charles Krauthammer)¹ i „końca historii” (Francis Fukuyama)², forsowane przez USA i instytucje systemu Bretton Woods (Bank Światowy i MFW). Chodziło o demokrację liberalną oraz neoliberalny „konsensus z Waszyngtonu”. Tę pierwszą Deng uznał za nieadekwatną do chińskiej tradycji i historii, a zamiast drugiej, forsującej tylko siły rynkowe

* Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, e-mail: b.goralczyk@uw.edu.pl, ORCID: 0000-0001-9306-3745.

¹ Ch. Krauthammer, „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No.1, 1990/91: <https://www.jstor.org/stable/20044692> [dostęp: 6.12.2023].

² Autor, powołując się na Hegla i będąc przekonanym co do jej słuszności, tak uzasadniał tę tezę: „proces historyczny nie będzie rozwijać się w nieskończoność, lecz dobiegnie końca, kiedy wolne społeczeństwo zaistnieje w świecie rzeczywistym. Nastąpi wówczas koniec historii”; F. Fukuyama, *Koniec historii*, Zysk i S-ka, Poznań 1996, s. 102.

(rządzi „niewidzialna ręka rynku”), nakazał swoim następcom, by powielali i rozwijali model wypracowany w tamtym regionie przez „cztery małe smoki” gospodarcze, a szczególnie Singapur³.

I. PIERWSZY MODEL ROZWOJOWY I POCZĄTEK POWER SHIFT

W dwóch swoich testamentach z tego czasu Deng, który potem nie odgrywał już żadnej publicznej roli i zmarł w kwietniu 1997 r., przedłożył chińskim przywódcom tzw. Konstytucję 28 znaków chińskich (*ershibaxiangfa*), w której radził swoim następcom, aby: uważnie obserwowali i chłodno analizowali sytuacje u siebie i innych; starali się wносить swój wkład w proces transformacji; podchodzili do zachodzących zmian spokojnie, zachowywali się ostrożnie, a nade wszystko nie usiłowali być liderem oraz ukrywali swoje możliwości i zamiary. Ta ostatnia formuła, *taoguangyanghui*, stała się synonimem tej strategii⁴. Ten kurs niewychodzenia przed szereg i (od)budowy pozycji mocarstwowej po cichu był utrzymywany przez władze KPCh przez dwie dekady.

Podobnie było z przejętym wówczas modelem rozwojowym, słusznie zdefiniowanym przez wybitnego amerykańskiego znawcę współczesnej Japonii, Chalmersa Johnsona, jako „państwo rozwojowe” (*developmental state*)⁵. Było to rozwiązanie odmienne od forsowanego, prorynkowego „konsensusu z Waszyngtonu”, a jego istota polegała na łączeniu praw rynku oraz interwencjonizmu państwowego, co już było zgodne z duchem chińskiej cywilizacji, w ramach której to państwo stało zawsze na piedestale i było najbardziej cenioną wartością w ramach obowiązującego systemu.

Wychodząc z tych założeń, ówczesny „silny człowiek: chińskiej gospodarki” (zajmował wiele stanowisk), a w latach 1997–2002 wszechmocny premier Zhu Rongji przekuł – w czynach, nie w teorii – te koncepcje we własny model rozwojowy, dostosowując go do własnych, rodzimych uwarunkowań. I tak, filarami tego modelu rozwojowego były następujące założenia: w duchu „państwa rozwojowego” cała działalność w państwie ma być podporządkowana wzrostowi gospodarczemu, a jego siły napędowe to produkcja na eksport, wykorzystanie do swych celów bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI) oraz wielkie inwestycje infrastrukturalne napędzające wzrost i wykorzystanie

³ *Deng Xiaopingxuanji* (Dzieła wybrane...), t. 3, Renmin Chubanshe, Beijing 1993, s. 375.

⁴ Szerzej: B. Góralczyk, *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018, s. 161.

⁵ Yin-wah Chu, „The Asian Developmental State: Ideas and Debates”, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137476128_1 [dostęp: 6.12.2023].

potężnej, ponad 800-milionowej, rezerwy taniej siły roboczej, jaka tkwiła na chińskiej wsi⁶.

Model ten zadziałał, a świadome włączenie potężnego, biednego i żądne-go kapitałów rynku chińskiego w globalizację, czyli w system kapitalistyczny, przyniosło Chinom – głównym negocjatorem był sam Zhu Rongji – członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (WTO)⁷. Dzięki temu Chiny, pod rządami KPCh, zostały włączone w rynki, także kapitałowe i usługowe, całego świata. Efekt był taki, że – jak potwierdzają statystyki – w pierwszej dekadzie obecnego stulecia Chiny, najludniejsze państwo świata, rosły rokrocznie w tempie dwucyfrowym. W efekcie już w 2010 r. wyprzedziły Japonię i stały się w sensie nominalnym drugą gospodarką na globie (nie licząc Unii Europejskiej jako całości), po USA. Był to potężny przełom na tamtejszej scenie wewnętrznej, bowiem, mówiąc obrazowo, dla chińskiego *psyche* wyprzedzenie Japonii w sensie gospodarczym było paralelne do tego, co mogliby czuć Polacy, gdyby gospodarczo wyprzedzili Niemców.

Przystąpienie ChRL do WTO nałożyło się – paradoksalnie, w tym samym miesiącu, w grudniu 2001 r. – na inne wydarzenie ważne w skali globalnej, a mianowicie rozpoczęcie przez władze USA, w odpowiedzi na ataki na World Trade Center, „operacji stabilizacyjnej” ISAF w Afganistanie. W ten sposób Amerykanie, jak to celnie ujął Paul Kennedy, popadli w „imperialny przesył” (*imperial overstretch*)⁸, a Chińczycy w tym samym czasie rośli jak na drożdżach i w szybkim tempie doganiali wyrazistego hegemonia. To wtedy właśnie, jak wszystko na to wskazuje, rozpoczął się – od tamtej pory stale narastający – proces zmiany ośrodka siły na globie (*Power Shift*), sprowadzający się przede wszystkim do przenoszenia się światowego centrum gospodarczego i handlowego, a potem także technologicznego, z Atlantyku na Pacyfik⁹.

Proces ten stał się jeszcze bardziej zauważalny po wielkim kryzysie gospodarczym i finansowym w 2008 r., który dotknął przede wszystkim USA i sze-

⁶ Szerzej: B. Góralczyk, *Wielki Renesans...*, op. cit., s. 191.

⁷ Analiza: S. Panitchpakdi, M.L. Clifford, *China and the WTO. Changing China, Changing World Trade*, John Wiley and Sons, New York–Singapore 2002. Już w tedy autorzy stawiali pytanie: czy Chiny będą mocarstwem opowiadającym się za status quo, czy też staną się bardziej pewne siebie, dostosowując istniejące zasady do swoich potrzeb?

⁸ P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*, Random House, New York 1987, s. 515.

⁹ Pierwsza zbiorowa, dobrze udokumentowana praca na ten temat: D. Shambaugh (ed.), *Power Shift. China and Asia's New Dynamic*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005. Dla koordynatora tego projektu od początku było jasne, że „lokomotywą tych zmian są Chiny. I dzieje się tak mimo widocznego sceptycyzmu co do tego ze strony USA, Japonii i Indii”; s. 3, 12.

roko rozumiany Zachód, mocno zachwiał – w wielu kręgach utrzymującą się do dzisiaj – wiarę w prorynkowy „konsensus z Waszyngtonu”, a przyczynił się do wyłonienia nowej kategorii państw, „wschodzących rynków” (*emerging markets*), z Chinami na czele.

Dowodami na tę głęboką, strukturalną zmianę było przeobrażenie w listopadzie 2008 r. dotychczasowej grupy państw skupiających największe rynki Zachodu (i Japonię) – G-7 w G-20, do której weszły Chiny, Indie, Indonezja, Turcja czy Brazylia, dotychczas definiowane jako Trzeci Świat. Drugim potwierdzeniem tej tendencji było ukonstytuowanie się w Jekaterynburgu w czerwcu 2009 r. nowego ugrupowania BRIC (Brazylia, Rosja, Indie i Chiny), które szybko, z woli najsilniejszych w nim Chin, zamieniło się w BRICS (doszła RPA).

Szybko okazało się, że kryzys w 2008 r. i jego następstwa dotknęły przede wszystkim przedstawicieli Zachodu, podczas gdy dynamika światowego wzrostu przeniosła się właśnie na wschodzące rynki. Dostępne statystyki mówią, iż w okresie 2009–2019, do pandemii COVID-19, ponad 80% światowego wzrostu PKB pochodziło właśnie z nich, raz jeszcze – począwszy od Chin. Natomiast w dekadzie 2012–2022 dały 66% tego wzrostu¹⁰.

Na tej podstawie coraz częściej pojawiały się tezy mówiące o relatywnym zmierzchu i spadku znaczenia Zachodu, przy równoczesnym szybkim „odradzaniu się” starych cywilizacji, Chin i Indii, jak też rosnącym wpływie rynków pozaeuropejskich na światowy układ sił, także w rozumieniu politycznym, nie tylko ekonomicznym. Przykładowo, wpływowy Niall Ferguson postawił tezę mówiącą o „cywilizacyjnym zwrocie” i wyrastaniu poważnych konkurentów wobec dotychczas dominującego Zachodu, szczególnie na terenie Azji. Dlatego podzielił on obrazowo ten nowy świat na „Zachód i resztę” (*The West and the Rest*)¹¹. Natomiast inny Brytyjczyk wykładający w USA, Ian Morris, postawił tezę jeszcze śmielszą, podając nawet datę kresu dominacji Zachodu: „Rządy Zachodu 1773–2103 RIP”, a potem, bardzo trafnie, zupełnie inaczej rozłożył akcenty: „Wielkie pytanie naszych czasów nie brzmi, czy Zachód będzie nadal rządzić, tylko czy ludzkość jako całość zdąży przejść do zupełnie nowego rodzaju istnienia, zanim powali nas katastrofa – i już się nie podnieśliemy”¹². Ta „katastrofa” to oczywiście zmiany klimatyczne i bezpreceden-

¹⁰ „Emerging Markets”, <https://www.worldeconomics.com/Regions/Emerging-Markets/> [dostęp: 6.12.2023].

¹¹ N. Ferguson, *Civilization. The West and the Rest*, Penguin, London–New York 2011. Wersja polska: *Cywilizacja. Zachód i reszta świata*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022.

¹² I. Morris, *Dlaczego Zachód rządzi – na razie*, Zysk i S-ka, Poznań 2015, s. 47, 205.

sowa presja na środowisko naturalne, która przecież niepomiarowo wzrosła w związku z dynamicznym rozwojem wschodzących rynków, zarazem przecież państw najludniejszych na globie.

Kryzys z 2008 r. objął przede wszystkim Zachód, a nie wschodzące rynki, które szybko zrozumiały wagę swego rosnącego znaczenia. Nastąpiło kolejne przesunięcie ośrodka siły w ramach procesu *Power Shift*. Tak to ważne zagadnienie ujmuje były doradca ds. bezpieczeństwa narodowego premiera Indii i ambasador w ChRL, a zarazem jeden z najwybitniejszych strategów hinduskich Shivshankar Menon: „Kryzys [z 2008 r. – przyp. BG] zahamował zachodni liberalny triumfalizm. Recesja oraz fakt, że wschodzące gospodarki takie jak Chiny czy Indie zaczęły stale wyprzedzać tempem wzrostu Zachód prowadziły w prostej linii do protekcjonizmu ze strony państw bardziej rozwiniętych. Ich długa stagnacja, wymieszana z radykalizmem politycznym na podłożu recesji stały się dowodem na to, że Zachód stracił wiarę w system gospodarczy wypracowany po II wojnie światowej, tzw. system liberalny, który z takimi sukcesami budował i nim zarządzał przez 60 lat”¹³.

II. XI JINPING I DRUGI MODEL ROZWOJOWY

Na fali tego optymizmu w ChRL w listopadzie 2012 r. doszła do władzy tzw. piąta generacja przywódców (pierwsi byli Mao, Deng i inni) z Xi Jinpingiem na czele. Już pierwszy jej symboliczny gest – a Chiny to symbole, znaki, konteksty, ukryte znaczenia – czyli pojawienie się najwyższego kierownictwa, Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh na wystawie fotograficznej poświęconej „stuleciu narodowego poniżenia” (*bainianguochi*)¹⁴, jak w Chinach definiuje się niesławny okres destabilizacji i poniżenia, od „wojen opiumowych” po wojnę domową KPCh z Partią Narodową – Guomindangiem (1939–1949), był dla tamtejszego odbiorcy więcej niż znaczący: kończymy z epoką, gdy to obcy dyktowali nam swoje warunki. A ambicje nowego kierownictwa stały się tym bardziej jednoznaczne, gdy Xi Jinping w swym pierwszym wystąpieniu w roli sekretarza generalnego KC KPCh rzucił hasło *Zhongguomeng* – chińskiego marzenia, które tłumaczone na angielski *Chinese*

¹³ Sh. Menon, *India and the Asian Geopolitics. The Past, Present*, Penguin – Random House, New Delhi 2021, s. 241.

¹⁴ Znakomita praca na ten temat: Z. Wang, *Never Forget National Humiliation. Historical memory In Chinese Politics and Foreign Relations*, Columbia University Press, New York 2012.

Dream miało jasne przesłanie jako kontrpropozycja wobec dotychczas dominującego *American Dream*¹⁵.

Dwa lata zajęło Xi Jinpingowi i jego towarzyszom wypełnienie tego hasła należyłą treścią. W rezultacie pod koniec 2014 r. narodził się z niego wielce ambitny program, mówiący o „dwóch celach na stulecie” (*liangebainian*)¹⁶. Pierwszy, na stulecie KPCh, a więc do 1 lipca 2021 r., zakładał ukształtowanie w kraju „społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu” (*xiaokangshehui*). Drugi natomiast, na stulecie ChRL, a więc do 1 października 2049 r., zakłada po prostu „wielki renesans narodu chińskiego” (*Zhonghuaminzuweidafuxing*), czyli między wierszami, ale jasno dla chińskiego (i po części zagranicznego) odbiorcy, powrót Chin na środek światowej sceny i odrodzenie tamtejszej cywilizacji.

Pierwszy cel udało się już zrealizować, o czym powiadomił sam Xi Jinping w bramie Tiananmen, dokładnie w tym samym miejscu i ubrany tak samo jak Mao Zedong, gdy proklamował narodziny ChRL 1 lipca 2021 r. Podkreślił wówczas, że Chiny stały się już nie tylko „społeczeństwem umiarkowanego dobrobytu”, ale też – co tamtejsze władze mocno eksponują – pozbyły się całkowitej biedy (a więc dochodów na osobę nieprzekraczających dwa dolary amerykańskie na dobę), a tym samym wyciągnęły z prawdziwej biedy ponad 600 mln chińskich chłopów (szacunki na ten temat nieco się różnią)¹⁷.

Natomiast jeśli chodzi o drugi cel, raczej zbyt odległy, by Xi Jinping (ur. 1953) mógł go osiągnąć jako czynny polityk, zaczął po kilku latach przybierać formę celów pośrednich. Zgodnie z nimi ChRL ma:

- do 2035 r. stać się społeczeństwem dobrobytu, a więc opartym na kwitnącej klasie średniej;
- do 2035 r. stać się społeczeństwem innowacyjnym;
- do 2027 r. (początkowo też był to rok 2035) ma posiadać nowoczesną armię.

Zarysowanie tych ambitnych planów pokazało też, że Chiny ponownie coraz bardziej wchodzą w jedynowładztwo. W miarę upływu czasu stawało się jasne, że wszystkie ważne strategiczne plany i założenia wychodzą od samego Xi Jinpinga i że tym samym odchodzi w przeszłość inna formuła, przygotowana przez Deng Xiaopinga, który jako ofiara „rewolucji kulturalnej” (1966–76) i kultu jednostki uczynił wszystko, aby Chinom zaordynować „zbiorowego

¹⁵ Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014, s. 37–39.

¹⁶ Ding Lu, „China’s <Two Centenary Goals>: Progress and Challenge”, *East Asian Policy*, Vol. 08, No. 02/2016. s. 79–93.

¹⁷ Pełny tekst tego wystąpienia: <https://asia.nikkei.com/Politics/Full-text-of-Xi-Jinping-s-speech-on-the-CCP-s-100th-anniversary> [dostęp: 10.12.2023].

cesarza” (tzn. Stały Komitet Biura Politycznego); owszem, z wyrazistym *primus inter pares*, ale też wpływowym, drugim w hierarchii, premierem.

W efekcie w trakcie procesu transformacji Chinami rządziły tandemy: Hu Yaobang – Zhao Ziyang (lata 80.), Jiang Zemin – Zhu Rongji (lata 90.), Hu Jintao – Wen Jiabao (pierwsza dekada XXI stulecia). Tymczasem w ekipie „piątej generacji” drugi w tandemie, dobrze wykształcony technokrata Li Keqiang był coraz bardziej spychany na boczny tor, a swoje większe piętno na losach kraju próbował odcisnąć tylko w pierwszej fazie rządów, gdy forsował otwarte rynki, aktywną rolę Chin w globalizacji, a nawet przedstawił – nagłośniony potem przez wpływowy tygodnik „The Economist” – swój własny miernik rangi i wagi państwa, znany jako „indeks Li Keqiang”. Zgodnie z nim to nie wzrost PKB, lecz ilość transportów kolejowych cargo, zużycie energii elektrycznej *per capita* oraz wielkość pożyczek udzielanych podmiotom indywidualnym i zbiorowym przez banki najlepiej definiują prawdziwą rzeczywistość w kraju¹⁸.

Jednakże już od XIX zjazdu KPCh w 2017 r. stało się jasne, że przyszłość Chin definiuje tylko jeden człowiek: Xi Jinping. Obrady XX zjazdu w październiku 2022 r., podczas których „zaklepano” jego dominującą rolę w partii i państwie, były tylko logicznym zwieńczeniem procesu – rosnącej centralizacji i monopolizacji władzy. Dlatego też nie zaskakuje i nie może zaskakiwać fakt, iż ostatnio wszystkie ambitne plany dotyczące dalszego rozwoju Chin oraz ich roli w świecie definiuje i ogłasza wyłącznie Xi Jinping.

On natomiast stale doprecyzowuje, na czym polega system polityczny w państwie, definiowany ostatnio jako „socjalizm o chińskiej specyfice w nowej erze”¹⁹, jak też wyraźnie zmienił model rozwojowy obowiązujący w państwie. Zgodnie z nowymi dyrektywami obecnie wzrost ma być zrównoważony (a nie „nade wszystko”, jak było poprzednio), jego siłą napędową ma być kwitną-

¹⁸ „Keqiang ker-ching. How China’s next prime minister keep stabs on its economy”, *The Economist*, Dec. 9, 2020, <https://www.economist.com/asia/2010/12/09/keqiang-ker-ching> [dostęp: 11.12.2023]. Li Keqiang przetrwał na stanowisku dwie kadencje, odszedł z funkcji premiera w marcu 2023 r. Niespodziewanie zmarł w wieku 68 lat w październiku 2023 r.

¹⁹ Ustrój o nazwie „socjalizm o chińskiej specyfice” narodził się podczas obrad XIII zjazdu KPCh we wrześniu 1987 r., a rządy ekipy Xi Jinpinga definiuje się właśnie jako „nową erę”, przy czym obecnie na jego treść składają się: marksizm-leninizm i idee Mao Zedonga, koncepcje Deng Xiaopinga (głównie jego „cztery podstawowe zasady” mówiące o dyktaturze KPCh), teoria „trzech reprezentacji” Jiang Zemina (pozwalająca kapitalistom z bogatym portfelem wchodzić w szeregi KPCh) oraz „nowe idee” Xi Jinpinga. Zob. B. Góralczyk, *Chińskie remanenty*, „Przegląd Polityczny” 2023, nr 179, s. 45–57.

cy rynek wewnętrzny i klasa średnia (a nie eksport, jak poprzednio), nadal ważne są inwestycje, a już nie tylko infrastrukturalne, lecz przede wszystkim w sferze cyfrowej i wysokich technologii (plus kosmos), a całość ma zmierzać ku gospodarce „zielonej” (a nawet „bezwęglowej”) oraz społeczeństwu innowacyjnemu. Ten model w 2020 r. ostatecznie zdefiniowano jako gospodarkę „podwójnego obiegu” czy cyrkulacji (*shuangxunhuan*). W jego ramach – zgodnie z chińską tradycją – „obiegami pierwszym”, wyjściowym, ma być kwitnący rynek wewnętrzny, a „obiegami drugim”, uzupełniającym, globalizacja i rynki zewnętrzne²⁰.

Tym samym, wyciągając wnioski z pandemii, a przede wszystkim z zaostrzenia kursu polityki amerykańskiej i całego Zachodu wobec Chin, kierownictwo w Pekinie skoncentrowało się przede wszystkim na sprawach – i wyzwaniach – wewnętrznych, utrzymując jednakże przy tym retorykę „otwarcia na świat”. Tyle że tym razem nie jest już ono punktem wyjściowym i jedną z najważniejszych sił napędzających tamtejszy rozwój. To nie eksport i BIZ mają teraz określać przyszłość Państwa Środka, tylko rozbudowana klasa średnia oraz konsumpcja wewnętrzna.

Wydająca się z Chin, wykładająca w Londynie i w Pekinie ekonomistka Keyu Jin chyba słusznie uważa, iż obecne kierownictwo chińskie z Xi Jinpingiem na czele ma w ręku zupełnie nowy podręcznik do strategii biznesowych i geopolitycznych. Jego istota to poszukiwanie „nowej równowagi”, czyli „poszukiwanie równowagi między większą równością społeczną a bodźcami rynkowymi, pomiędzy bezpieczeństwem a wzrostem gospodarczym oraz położeniem nacisku na samowystarczalność i kontynuacją zaangażowania we współpracę z Zachodem”²¹. Owszem, władze w Pekinie są asertywne, śmiało w wizjach i programach oraz pewne siebie, ale zarazem mają przed sobą niebywałe – i większe niż poprzednio – wyzwania i dylematy. Nie bez kozery prezydent Joe Biden w swoim Orędziu o stanie państwa w 2023 r. wołał: „Pokażcie mi choć jednego takiego polityka na globie, który chciałby zamienić się miejscami z Xi Jinpingiem, no pokażcie mi!”²².

²⁰ Szerzej B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022, s. 144–146. W wypracowaniu modelu brano pod uwagę prace i badania takich ekspertów, jak Justin Yifu Lin, Chi Fuli czy Hu Angang.

²¹ K. Jin, *The New China Playbook. Beyond Socialism and Capitalism*, Viking–Penguin, New York 2023, s. 298.

²² J. Biden, *President Biden’s State of the Union 2023*, <https://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2023/> [dostęp: 15.12.2023].

III. POWRÓT CHIN NA CENTRALNĄ SCENĘ ŚWIATOWĄ

Konstatacja ta nie znaczy wcale, iż tym samym Chiny wycofały się ze swoich ambicji na scenie zewnętrznej. Wręcz przeciwnie, kolejne enuncjacje i propozycje Xi Jinpinga dowodzą, iż na niej również Chiny mają swoje wielkie ambicje i plany. Punktem wyjściowym jest teza: „Chiny wracają na centralną światową scenę”²³. Inaczej ujmując, mamy do czynienia z powrotem wielkiego mocarstwa, z jego wielkimi ambicjami i planami. Dowodem na to jest mocno forsowana druga teza, mówiąca o „diplomacji wielkich mocarstw”²⁴. W ocenie samego Xi Jinpinga ChRL i KPCh weszły w „nowy długi marsz”, podobny do tego, jakiego doświadczyli członkowie KPCh w latach 30. XX w. Ta teza jest na tamtejszej scenie wyjątkowo przejrzysta i jasna: członków partii oraz całe społeczeństwo czeka poważna próba i wyzwanie, będą ofiary, ale stawiane przed sobą cele są na tyle zbożne, że warte praktycznie każdej ceny. Albowiem docelowo chodzi o nic innego, jak „wielkie odrodzenie” Chin i ich powrót na scenę globalną jako ponownie kwitnącej cywilizacji.

W tym kontekście punktem wyjściowym dla obecnych władz w Pekinie jest kwestia Tajwanu, albowiem – to więcej niż oczywiste – nie będzie żadnego „odrodzenia”, jeśli po obu stronach Cieśniny Tajwańskiej znajdują się, jak teraz, dwa podmioty z Chinami w nazwie: ChRL, Chiny Ludowe, komunistyczne, lądowe czy kontynentalne po jednej, a Republika Chińska na Tajwanie, będąca prawnokonstytucyjnym przedłużeniem rządu w Chinach do 1949 r. po drugiej. Dla każdego chińskiego stratega jest oczywiste, że „kwestia Tajwanu” stanowi nadrzędne zagadnienie w strategii władz w Pekinie. Przykładowo, w opinii Tan Shipinga z Uniwersytetu Fudan w Szanghaju „powrót Tajwanu do macierzy”, jak to się ujmuje w tamtejszych dokumentach, jest nie tylko ostatecznym rozliczeniem ze „stuleciem narodowego poniżenia”, ale czymś znacznie większym i poważniejszym, „Tajwan ma taką samą rolę i wagę

²³ Hu Angang, *Zhongguoinrushiziewutaizhongxin* (Chiny wkroczyły do centrum światowej sceny), Zhejiang Renmin Chubanshe, Hangzhou 2017. Zdaniem autora Chiny, dając 17,1% światowego nominalnego PKB, stały się już jednym z wiodących mocarstw świata (s. 3). Zob. też: J. Canrong, *Daguo Leile* (Pojawiło się mocarstwo), Zhongguo Chuban Jituan Gongsi, Beijing 2017. Autor ten szczególnie mocno wyeksponował tezę, zgodnie z którą Chiny weszły w fazę „odrodzenia”, a jego rezultatem jest ich powrót do grona wielkich mocarstw na globie (s. 144–146).

²⁴ Suisheng Zhao, *China's Big Power Diplomacy: Strategic Rivalry and Geopolitical Expansion in the Indo-Pacific*, w: A. Tellis, A. Szalwinski, M. Wells (eds.), *Navigating Tumultuous Times in the Indo-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington DC 2021.

dla Chin, jak demokracja i wolność dla Stanów Zjednoczonych Ameryki”²⁵. Jest to więc kwestia niejako nadrzędna.

Podobną opinię wyraża Ye Zicheng z Uniwersytetu Pekńskiego, który w tomie poświęconym chińskiej strategii na XXI stulecie pisze wprost i bez niedomówień: „Zjednoczenie [z Tajwanem – przyp. BG] jest warunkiem niezbędnym, aby Chiny stały się światowym mocarstwem”²⁶, a w innym miejscu podkreśla: „Chiny staną się mocarstwem w prawdziwym tego słowa znaczeniu tylko wtedy, kiedy dokończą proces zjednoczenia”²⁷.

Owszem, poprzednicy Xi Jinpinga, zarówno sam Mao Zedong, jak i później Deng Xiaoping, odłożyli to zagadnienie do rozwiązania przyszłym pokoleniom. Tym razem jednak, jak jasno wskazują wypowiedzi Xi Jinpinga, sytuacja dojrzała do decydujących rozwiązań. Już w jednym z pierwszych wystąpień dotyczących tej tematyki w lutym 2014 r. przywódca ten podkreślił, iż mieszkańcy ChRL i Tajwanu stanowią „jedną rodzinę”. Po czym wyjaśniał: „Nasza bliskość wywodzi się ze wspólnej krwi, historii i kultury. My wszyscy jesteśmy przekonani co do tego, że Chińczycy po obydwu stronach Cieśniny Tajwańskiej są członkami tego samego narodu”²⁸.

Xi potwierdził w pełni te tezy w kluczowym i symbolicznym wystąpieniu w bramie Tiananmen w setną rocznicę powstania KPCh, gdy podkreślił: „Rozwiązanie kwestii Tajwanu i dokończenie procesu pełnego zjednoczenia [po «stu latach narodowego poniżenia» – przyp. BG] jest historyczną misją i niepodważalnym zobowiązaniem KPCh... Musimy działać zdecydowanie, by stanowczo przeciwstawić się wszelkim próbom utworzenia «niepodległości Tajwanu» i działać wspólnie na rzecz jasnej przyszłości w ramach narodowego odrodzenia”²⁹.

Teżę taką, mówiącą o tym, że „Tajwan jest integralną częścią Chin”, wpaja się też wszystkim uczniom w Chinach, począwszy od szkoły podstawowej. Tym samym Xi Jinping może liczyć w tej akurat kwestii na szerokie i autentyczne poparcie mieszkańców ChRL. Może też, jak najbardziej, liczyć

²⁵ T. Shping, „Ideal Security Environment and China’s Grand Strategy in the New Century”, *Zhanglüeyuguangli* (Strategy and Management), Beijing, December 2000, s. 4.

²⁶ Y. Zicheng, *Inside China’s Grand Strategy. The Perspective from People’s Republic*, The University Press of Kentucky, Lexington 2011, s. 240.

²⁷ Ibidem, s. 223.

²⁸ Xi Jinping, „Together Fulfil the Chinese Dream of National Rejuvenation”, *The Governance of China* (t. 1), Foreign Languages Press, Beijing 2014, s. 261.

²⁹ Xi Jinping, „Speech at the Ceremony Marking the Centenary of the Communist Party of China”, *The Governance of China* (IV), Foreign Languages Press, Beijing 2022, s. 16. Pełne nagranie wystąpienia: <https://www.youtube.com/watch?v=ZYUmtzqXEjI>. Zob. też B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz...*, op. cit., s. 219.

na pełne poparcie w tej sprawie wszystkich, czyli ponad 96 mln członków KPCh, których przedstawiciele na XX zjeździe partii w październiku 2022 r. zgotowali sekretarzowi generalnemu partii prawdziwe owacje po wypowiedzianych przez niego słowach. Nawiązał on wtedy do stłumienia niedawno zakończonych masowych demonstracji w Hongkongu³⁰ i w tym kontekście zaznaczył: „W odpowiedzi na separatystyczną aktywność mającą prowadzić do «niepodległości Tajwanu» i poważne prowokacje oraz zewnętrzne ingerencje w sprawy Tajwanu, zawsze zdecydowanie występowaaliśmy przeciwko separatyzmowi i sprzeciwialiśmy się ingerencjom, demonstrując w ten sposób naszą stanowczość i zdolność do utrzymania suwerenności i terytorialnej integralności oraz sprzeciwu wobec «niezależności Tajwanu»”³¹.

Te słowa, entuzjastycznie przyjęte przez delegatów na zjeździe, uderzały w kolejną istotną kwestię, a mianowicie problem, że podczas gdy Chiny kontynentalne uznają Tajwan za swoją sprawę wewnętrzną, to Stany Zjednoczone Ameryki już podczas wojny koreańskiej (1950–1953) uznały wyspę za swój niezatapialny lotniskowiec. Przez lata (1954–1978) oba podmioty były nawet związane sojuszem wojskowym, a po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych USA – ChRL z dniem 1 stycznia 1979 r. Amerykanie w specjalnej ustawie, przyjętej w kwietniu 1979 r., zagwarantowali sobie utrzymywanie „nieoficjalnych relacji” z Tajwanem³², a z czasem nawet dostarczanie mu broni.

Przez długi czas stan relacji w trójkącie Waszyngton – Pekin – Tajpej utrzymywał się w miarę stabilnie, choć nie bez turbulencji (jak poważny kryzys w Cieśninie Tajwańskiej w połowie lat 90.). Zmiana nastąpiła po roku 2000, gdy na Tajwanie w wyniku demokratycznych wyborów do władzy doszła dotychczas opozycyjna Demokratyczna Partia Postępowa (DPP) i desygnowany przez nią prezydent Chen Shui-bian, który zaczął zabiegać o samodzielność i suwerenne prawa dla wyspy. Władze w Pekinie odpowiedziały na to specjalną Ustawą Antysecesyjną, przyjętą w marcu 2005 r., w której zagwarantowały sobie możliwość użycia „wszelkich możliwych środków”, a więc z militarnymi włącznie, w przypadku ogłoszenia przez władze w Tajpej niepodległości³³.

³⁰ Szerzej: B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz...*, op. cit., s. 183–195.

³¹ <https://asia.nikkei.com/Politics/China-s-party-congress/Transcript-President-Xi-Jinping-s-report-to-China-s-2022-party-congress> [dostęp: 12.12.2023].

³² *Taiwan Relations Act*, H.R. 2479, 96th Congres (1979–1980), <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479> [dostęp: 14.12.2023].

³³ *Anti-Secession Law – Full Text*, Beijing, March 14, 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-cn2005042601/d-cn2005042601en.pdf. [dostęp: 14.12.2023].

Jednakże w roku 2008 do władzy na wyspie doszła ponownie Partia Narodowa – Guomindang, która – najwyraźniej przekonana co do wzrostu znaczenia Chin kontynentalnych na arenie międzynarodowej – w okresie sprawowania przez nią władzy, przez dwie kadencje do końca 2016 r., poszła na bezprecedensowe otwarcie i współpracę z Chinami kontynentalnymi, podpisując ponad 20 umów dwustronnych, w tym kluczową ECFA, a więc Umowę ramową o współpracy gospodarczej, bardzo zbliżających oba te organizmy gospodarczo, biznesowo i handlowo³⁴. Kiedy jednak prezydent z ramienia tej partii, Ma Ying-jeou, szykował się do odejścia ze stanowiska, w listopadzie 2015 r. w Singapurze „dwaj panowie”, jak ich wówczas tytułowano, Xi Jinping i Ma Ying-jou, spotkali się osobiście i długo, bez słów ściskali swe dłonie³⁵. Przesłanie tego gestu płynące dla świata chińskiego, ale także zewnętrznego, było jednoznaczne: jesteśmy razem.

Powrót do władzy DPP w 2016 r. przerwał dotychczasową odwilż w „stosunkach przez cieśninę”, a nowa pani prezydent – Tsai Ing-wen – od początku swych rządów trzymała dystans w stosunku do władz w Pekinie i ich propozycji czy planów. Swoją postawę usztywniła jeszcze bardziej po pandemii, a szczególnie po narzuceniu Hongkongowi przez władze ChRL własnego ustawodawstwa. W odpowiedzi na stłumienie prodemokratycznego zrywu na terenie Hongkongu pod koniec 2021 r. opublikowała artykuł w prestiżowym magazynie „Foreign Affairs”, gdzie wyłożyła swoje polityczne credo. Jednocześnie opowiedziała się za demokratycznymi wartościami oraz podkreślała znaczenie efektywności tajwańskiego modelu oraz odporność Tajwanu na wszelkiego rodzaju wyzwania³⁶. Chociaż nie napisano tego wprost, było jasne, że jej administracja nie jest, delikatnie ujmując, pozytywnie nastawiona do pokojowych inicjatyw zjednoczeniowych ze strony władz ChRL.

W odpowiedzi na wydarzenia w Hongkongu władze w Waszyngtonie postanowiły jeszcze podnieść poziom „strategicznej rywalizacji” z Chinami. Momentem przełomowym stała się wizyta spikerki Izby Reprezentantów, Nancy Pelosi, trzeciej osoby w procedencji amerykańskiej hierarchii władzy w Tajpej, na początku sierpnia 2021 r. Z racji tego, że stanowisko chińskiej administracji pod wodzą Xi Jinpinga w tej kwestii jest znane i jednoznaczne,

³⁴ Dobry opis w języku polskim: R. Tuszyński, *Polityczny i ekonomiczny wymiar Economic Cooperation Framework Agreement – jego znaczenie na drodze do zjednoczenia obu części Chin*, Wydawnictwo Duet, Toruń 2013.

³⁵ *Xi Jinping – Ma Ying-jeou Historic Meeting*, <https://www.youtube.com/watch?v=lqfAZzct13Q>.

³⁶ T. Ing-wen, „Taiwan and the Fight for Democracy”, *Foreign Affairs*, November/December 2001: <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy> [dostęp: 14.12.2023].

wizyta ta, co oczywiste, wywołała poważny kryzys w stosunkach Chiny – USA, bowiem władze w Pekinie odpowiedziały na nią manewrami wojskowymi oraz powietrzną i morską blokadą wyspy³⁷.

Interesy oraz więzi gospodarcze i handlowe obu stron są jednak na tyle silne, przy rocznych obrotach handlowych rzędu 700 mld dolarów oraz ogromnym amerykańskim imporcie w wysokości przekraczającej 500 mld dolarów³⁸, że w listopadzie 2022 r. doszło do pierwszego po pandemii bezpośredniego spotkania prezydentów Joe Bidena i Xi Jinpinga na wyspie Bali w Indonezji³⁹. Zapowiedziano wówczas „normalizację” napiętych już – i dotąd eskalujących – relacji dwustronnych oraz wizytę szefa amerykańskiej dyplomacji Antony’ego Blinkena w Pekinie w celu implementacji tych uzgodnień.

Niestety, dosłownie na dzień przed wylotem Blinkena do stolicy Chin doszło do – mocno nagłośnionego w mediach – zestrzelenia chińskiego balonu lecącego nad terytorium USA (zdaniem Amerykanów – szpiegowskiego, Chińczyków – meteorologicznego)⁴⁰, co ponownie mocno ochłodziło stosunki i wymagało wielu nowych spotkań i wizyt, aby doprowadzić do kolejnego spotkania na szczycie obu prezydentów, w San Francisco, przy okazji szczytu APEC (współpracy gospodarczej państw regionu Azji i Pacyfiku)⁴¹. Tym razem raz jeszcze rozhuśtane fale i emocje wyciszono, ze strony amerykańskiej najwyraźniej na czas rozpoczynającej się kampanii przed wyborami prezydenckimi jesienią 2024 r.

Jednakże dla obu stron, podobnie jak dla analityków i obserwatorów, nie ma żadnych złudzeń, iż zderzenie pomiędzy dwoma największymi organizmami na globie ma charakter strukturalny, a więc długofalowy i wszechstronny. Kolejna eskalacja napięć w tych relacjach jest możliwa, czy to z racji sytuacji na Tajwanie, czy na Morzu Południowochińskim, gdzie nagromadzono już

³⁷ Analiza: J. Blanchette et. al, „Speaker’s Pelosi’s Taiwan Visit: Implications for Indo-Pacific”, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, August 15, 2022, <https://www.csis.org/analysis/speaker-pelosis-taiwan-visit-implications-indo-pacific> [dostęp: 14.12.2023].

³⁸ Dane za rok 2022 (w mld dol.): Import USA – 536,307, eksport USA – 154,012, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html> [dostęp: 12.12.2023].

³⁹ <https://www.npr.org/2022/11/14/1136350988/biden-and-xi-are-meeting-in-bali-here-are-the-high-stakes-issues-on-the-agenda> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁰ <https://www.newscientist.com/article/mg26034694-100-the-spy-balloon-saga-of-2023-inflated-us-china-political-tensions/> [dostęp: 14.12.2023].

⁴¹ M. Bogusz, *Uspokojenie, nie przelom, Szczyt chińsko-amerykański w San Francisco*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/uspokojenie-nie-przelom-szczyt-chińsko-amerykański-w-san-francisco> [dostęp: 14.12.2023].

zbyt dużo sprzętu, okrętów, samolotów i wojska, czy z wielu innych powodów, których jest bez liku.

Staje się coraz bardziej wyraźne, że to zderzenie dwóch kolosów przenosi się ze sfery stricte ideologicznej, politycznej, gospodarczej czy handlowej na rozpoczęty już bój o wysokie technologie, półprzewodniki (gdzie kluczowym graczem jest ulokowana na Tajwanie firma TSMC – Taiwan Semiconductor Manufacturing Company)⁴², tzw. ziemie rzadkie (czyli zespół minerałów i pierwiastków niezbędnych do dalszego rozwoju wysokich technologii), a w nie mniejszym stopniu w kosmosie, gdzie strona chińska dokonała w ostatnich dekadach i latach ogromnego, skokowego wręcz postępu, kierując się trzema podstawowymi celami: 1. Założyć własną stację załogową w przestrzeni kosmicznej (co już się stało, gdyż stacja o nazwie Tian Gong – Niebiański pałac – funkcjonuje od kwietnia 2021 r.); 2. Eksplorować Księżyc (bo są tam ziemie rzadkie, w tym hel 3); 3. Dotrzeć na Marsa i w kierunku innych planet⁴³.

W oczach Amerykanów i przedstawicieli Zachodu, włączając w to np. Australię i Japonię, na chińskie ambicje w sferze innowacji i dążenia do samodzielności technologicznej, ujawnione po raz pierwszy w takiej skali w połowie drugiej dekady XXI stulecia w ambitnym planie „Made in China 2025”, co stanowi wielki temat sam w sobie, nałożyły się nie mniej ambitne plany geostrategiczne Xi Jinpinga, nakreślone już po roku jego władztwa jesienią 2013 r. i określone mianem *YidaiYilu* – Belt and Road Initiative (BRI)⁴⁴.

Pierwotnie chodziło o dwa główne szlaki, lądowy i morski, zmierzające ku Europie. Jednak w ramach implementacji tej wielkiej wizji budowy nowych inwestycji, głównie infrastrukturalnych, stawało się coraz bardziej jasne, iż plany obejmują w zasadzie wszystkie kontynenty. Natomiast w świetle tego, że w wyniku pandemii pozrywano wiele łańcuchów dostaw z Zachodem, a w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainie podważono też więzi polityczne i mocno pogorszone wizerunek Chin na globie, władze w Pekinie coraz bar-

⁴² Ch. Miller, *Wielka wojna o chipy. Jak USA i Chiny walczą o technologiczną dominację nad światem*, Prześwity, Warszawa 2023. O TSMC np. s. 267–271, 338–342. Kluczowa jest rozgrywka o najmniejsze czipy rzędu kilku nanometrów, w której TSMC jest niekwestionowanym globalnym liderem. O tym, jak Huawei sięgnął po chipy rzędu 7 nm: J. Orkisz, „Czyj jest ten czip? Nowy telefon Huawei z chińsko-amerykańską rywalizacją w tle”, *Biuletyn Ośrodka Badań Azji*, Nr 67, październik 2023, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, s. 11–16.

⁴³ Szczegóły: <https://www.space.com/tag/china-space-program> [dostęp: 12.12.2023].

⁴⁴ Xi Jinping, „Work Together to Build the Silk Road Economic Belt”, September 3, 2013; „Work Together to Build a 21st century Maritime Silk Road”, October 3, 2013, *The Governance of China...*, op. cit., s. 315–324.

dziej skupiły się na światowym Południu (wywołując tym samym spór z Indiami o przywództwo na tym obszarze).

Potwierdza to opublikowana przed trzecim szczytem („Forum”) BRI w Pekinie w październiku 2023 r. specjalna Biała Księga na ten temat. Podkreśla się w niej, że do połowy 2023 r. Chiny podpisały w ramach BRI 200 porozumień ze 150 państwami i z 30 organizacjami międzynarodowymi na pięciu kontynentach. Do tego należy dołączyć ponad 20 porozumień o nawiązaniu dwustronnego dialogu oraz mechanizmach regularnej współpracy w takich dziedzinach, jak kolejnictwo, porty morskie, energetyka, finanse, podatki, ochrona środowiska, zapobieganie katastrofom żywiołowym czy współpraca mediów i think tanków⁴⁵. A zmiany następują nie tylko co do kierunków ekspansji bardziej na południe, ale też treści i charakteru nowych inwestycji, w mniejszym stopniu infrastrukturalnych, a w coraz większym skupionych na zielonej gospodarce, innowacjach i zwiększaniu szeroko rozumianej konektywności, a więc wzajemnych połączeń w rozumieniu cyberprzestrzeni.

Nic dziwnego, że w odpowiedzi na tak ambitne plany geostrategiczne, obejmujące też w coraz większym stopniu wysokie technologie i kosmos, amerykańscy strategowie rysują Chiny jako największe zagrożenie. W specjalnym raporcie dla Kongresu, drugim tego typu od 2009 r., dotyczącym strategicznej pozycji USA na świecie, stwierdzono jednoznacznie, że „pełnoskalowa rosyjska inwazja na Ukrainę fundamentalnie zmieniła geopolityczny krajobraz”. Z tego powodu trzeba zwiększyć jeszcze bardziej siły zbrojne USA, w tym w sferze arsenałów nuklearnych, a wszystko po to, aby zapewnić efektywne powstrzymanie oraz zdolność przeciwstawienia się „możliwości skorelowanej agresji ze strony Chin i Rosji”. Położono też w tym dokumencie ogromny nacisk na zwiększanie zdolności sojuszniczych, a więc wspólne przeciwstawianie się tak zdefiniowanemu zagrożeniu⁴⁶.

O tym, jak daleko zaszły sprawy, świadczy też utworzenie specjalnej Komisji ds. konkurencji z Chinami pod przewodnictwem kongresmena Mike’a Gallagera. W raporcie podsumowującym jej działalność z grudnia 2023 r. zasugerowano jednoznacznie reset stosunków gospodarczych z Chinami. Radzi się przede wszystkim skupienie na ochronie własnych zasobów technologicznych, a także rozbudowie własnego potencjału, też przede wszystkim

⁴⁵ *The Belt and Road Initiative: The Key Pillar of the Global Community of Shared Future*, The State Council Information Office of the People’s Republic of China, Beijing, s. 5, 8.

⁴⁶ *America’s Strategic Posture. The Final Report of the Congressional Commission on Strategic Posture of the United States*, M.R. Chair, J.L. Kyl, Vice-Chair, US Congress, Washington DC, October 2023.

w wysokich technologiach. Uznano bowiem, że KPCh dokonuje „ekonomicznej agresji” na USA, której ze wszech miar należy się przeciwstawić⁴⁷.

Takie coraz bardziej wojownicze i jednoznaczne amerykańskie stanowisko wobec Chin, i to obejmujące przedstawicieli obu głównych partii, demokratów i republikanów (*bipartisanship*), pociągnęło też za sobą zmianę stanowiska państw europejskich oraz instytucji unijnych wobec ChRL, szczególnie po rosyjskiej agresji na Ukrainę. Komisja Europejska po raz pierwszy w marcu 2019 r. określiła Chiny mianem „systemowego rywala”⁴⁸, czego nigdy przedtem nie robiła. Od tamtej pory w dokumentach unijnych podkreśla się rosnącą rangę i wagę Chin, ale też ostrożność w podejściu do nich i do proponowanych przez nie planów i propozycji⁴⁹.

Nawet Niemcy, kraj europejski najbardziej zaangażowany we współpracę gospodarczą i handlową z Chinami, przyjmując własną strategię wobec Chin, w czym są pionierem, zdefiniowały Państwo Środka, w ślad za instytucjami unijnymi, jako „partnera, konkurenta i strategicznego rywala”⁵⁰. To podejście sprawiło, że chińskie inwestycje w ramach BRI idące w kierunku Europy znacznie spowolniły (w USA spadły niemal do zera). Zniknęło też wzajemne zaufanie⁵¹, co podkreśla się po obydwu stronach.

Jednakże najważniejsze państwa zachodnioeuropejskie, w przeciwieństwie do USA, nigdy nie forsowały koncepcji *decouplingu*, a więc kompletnego zerwania relacji z partnerami chińskimi. Zamiast tego przyjęto propozycję sformułowaną w końcu marca 2023 r. przez szefową Komisji Ursulę von der Leyen⁵², aby w stosunkach z Chinami prowadzić strategię *de-risking*, a więc

⁴⁷ *Reset, Prevent, Build: A Strategy to Win America's Economic Competition with the Chinese Communist Party*, The Select Committee on the Strategic Competition between the United States and the Chinese Communist Party, Washington DC, December 12, 2023, <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/select-committee-adopts-proposal-reset-economic-relationship-peoples-republic> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁸ <https://www.eurobiz.com.cn/partner-competitor-and-systemic-rival/> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁹ *EU-China A strategic outlook*, Brussels, 12 March 2019, <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [dostęp: 14.12.2023].

⁵⁰ *Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany*, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

⁵¹ *Ten Years of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries. Past and Prospect (2012–2022)*, ZhongguoShehuiKexueChubanshe, Beijing 2023, s. 112.

⁵² „President Ursula von der Leyen on the future of EU-China relations”, MERCATOR, March 30, 2023, <https://merics.org/en/events/president-ursula-von-der-leyen-future-eu-china-relations> [dostęp: 14.12.2023].

współpracy, tyle że z unikaniem w jej ramach ryzyka. Z czasem koncepcja ta się przyjęła, nawet po stronie chińskiej. Mimo że pierwotnie uznano ją za formę „desinicyzacji”⁵³, to z czasem uznano, że jest to jednak postęp w stosunku do stanu poprzedniego, dający szansę na dalsze w miarę normalne układanie wzajemnych stosunków, na zasadzie szklanki do połowy pełnej i do połowy pustej⁵⁴. Najczęściej jednak stawia się w tamtejszej narracji argument, iż jest to nic innego jak kolejna odsłona protekcyjnizmu ze strony Zachodu⁵⁵.

IV. CHIŃSKI ŁAD?

Podstawowa kwestia, która powoduje duże kontrowersje na Zachodzie, brzmi: czy Chiny ze swymi nieskrywanymi już, wielkomocarstwowymi ambicjami tworzą z Rosją faktyczny, choć niezapisany na papierze sojusz, na dodatek wymierzony w Zachód? Jak wiadomo, opinie na ten temat, także w Polsce⁵⁶, są mocno podzielone. Warto jednak spojrzeć na to zagadnienie z jeszcze innej, trzeciej, czyli indyjskiej perspektywy. Otóż wspomniany Shivshankar Menon patrzy na to zagadnienie tak: „Chociaż partnerstwo Rosji i Chin może wydawać się oportunistyczne i mało trwałe, to jest ono jednak realne i pozostanie takim dopóty, dopóki Stany Zjednoczone i Zachód będą kontynuować swoją krótkowzroczną politykę sprzeciwiania się rosyjskim interesom na peryferiach ich federacji i będą chciały w ten sposób podważyć status Rosji jako światowego mocarstwa”⁵⁷.

Jak wiadomo, to właśnie się stało. Czy wobec tego po rosyjskiej agresji na Ukrainie słowa te straciły, czy też wręcz odwrotnie – zyskały na wartości? Jak wiele innych, również i ta kwestia pozostaje aktualnie dyskusyjna i otwarta. Różne jeszcze decyzje mogą zapaść, chociaż raczej trudno się ich spodziewać, dopóki trwa wojna, a tym bardziej, dopóki Władimir Putin sprawuje władzę na Kremlu.

Tymczasem uwagę obserwatorów z zewnątrz coraz bardziej pochłaniają kolejne ambitne plany przedkładane przez Xi Jinpinga. Chodzi przede

⁵³ Zob. ocenę byłego szefa MSZ: https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202305/t20230511_11075089.html [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁴ G. Stec, *De-risking viewed from China +EU anti-coercion document*, <https://merics.org/en/merics-briefs/de-risking-viewed-china-eu-anti-coercion-instrument> [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁵ <https://www.reuters.com/world/china-says-against-supply-chain-decoupling-wants-closer-ties-with-all-2023-11-28/> [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁶ M. Lubina, *Niedźwiedź w objęciach smoka. Jak Rosja została młodszym bratem Chin*, Szczeliny, Kraków 2022. Autor podkreśla, że choć to już współpraca niesymetryczna, to jednak w wielu obszarach „Rosja i Chiny nie wchodzą sobie w parady”, s. 420.

⁵⁷ Sh. Menon, *India and Asian Geopolitics...*, op. cit., s. 230.

wszystkim o forsowaną coraz mocniej od maja 2020 r. koncepcję „globalnego społeczeństwa wspólnej przyszłości” (*renleimingyungongtongti – Community of Shared Future*)⁵⁸. Od tamtej pory jest ona bezustannie rozwijana⁵⁹. Wszystko wskazuje bowiem na to, że jest to nic innego jak spełnienie wcześniejszych zapowiedzi, zgodnie z którymi Chiny nie tylko wkraczają na centrum światowej sceny, ale też zamierzają odgrywać na niej kluczową rolę i tym samym wpływać na światowy układ sił, a więc – *interalia* – budować na niej własne porządki. To jest istota nowej formuły często używanej teraz na terenie ChRL, tak w polityce i mediach, jak i w środowisku akademickim. Mówi ona o „dyplomacji wielkich mocarstw z chińską charakterystyką”⁶⁰.

Spór, coraz bardziej zażarty, dotyczy tego, czy forsując swoje pomysły i idee, Chiny chcą kształtować świat na własną modłę, czy też być tylko „odpowiedzialnym współudziałowcem” (*responsible stakeholder*) na światowej scenie. Coraz więcej autorów, szczególnie amerykańskich, skłania się ku tej pierwszej tezie i w związku z tym kreśli czarną wizję chińskiej dominacji, a nawet „skomunizowania” świata na modłę KPCh. Przykładowo, Ian Easton pisze tak, bez ogródek: „Gdyby KPCh odniosła sukces, wówczas w połowie XXI wieku Ameryka przestałaby istnieć jako wolny i suwerenny naród, a światem rządziłaby zintegrowana sieć jednopartyjnych dyktatur. Światem rządziłyby Chiny”⁶¹.

Mniejsza o wizje, lęki czy kreślenie wizerunku wroga. Faktem jest, że koncepcja lub też wizja „wspólnej przyszłości” jest przez przywódcę, a od XX zjazdu KPCh jedynowładcę Chin cały czas rozwijana i mocno forsowana. Jak do tej pory wypełniono ją co najmniej trzema inicjatywami o globalnym wymiarze i zasięgu, co jednoznacznie podkreśla, jak śmiałe to są wizje i że dotyczą już nie tylko Chin, lecz całego globu i ludzkości.

Pierwszą z nich, globalną inicjatywę rozwojową (*Global Development Initiative*), ogłosił przywódca Chin na sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 2 września 2021 r.⁶² Wnikając w jej treść, można dojść do wniosku, że jest

⁵⁸ Xi Jinping, *The Governance...*, op. cit., s. 483 i nast.

⁵⁹ Dokumentacja tego procesu: *Full Text: A Global Community of Shared Future: China's Proposal and Actions*, https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202309/t20230926_11150122.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁰ *Great Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-4679-9_3 [dostęp: 14.12.2023].

⁶¹ I. Easton, *Decydujące starcie. Tajniki globalnej strategii Chin*, Fundacja Instytutu Globalizacji, Gliwice 2023, s. 63.

⁶² https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/gjs_665170/gjxsw_665172/202109/t20210923_9580159.html [dostęp: 14.12.2023]. Tekst projektu:

ona – po pierwsze – rozwinięciem chińskiego projektu budowy gospodarki zrównoważonego rozwoju do 2030 r. oraz próbą szerzenia na świat chińskiego modelu rozwojowego, z takimi elementami, jak redukcja biedy, bezpieczeństwo żywnościowe, odpowiedzi na pandemii, zielona gospodarka i zmiany klimatyczne oraz konektywność i gospodarka cyfrowa⁶³. Jednakże, patrząc z drugiej strony, mają rację obserwatorzy z zewnątrz, podkreślając, że jest to także ważne uzupełnienie i uzasadnienie ambitnych chińskich planów realizowanych w ramach BRI. Inaczej ujmując, jest to nic innego, jak chińska propozycja budowy wielobiegowego ładu, zaakceptowana już przez ponad 60 państw, głównie ze światowego Południa⁶⁴.

Ani sam Xi, ani władze chińskie na tym się nie zatrzymały. 21 kwietnia 2022 r. na Forum Gospodarczym Boao (odpowiedniku głośnego Forum Biznesu w Davos) Xi Jinping ogłosił kolejną inicjatywę globalną – dotyczącą bezpieczeństwa (*Global Security Initiative*)⁶⁵. Tym razem nacisk położono na nowe wyzwania w sferze bezpieczeństwa. Poniekąd była to chińska odpowiedź na wydarzenia na terenie Ukrainy (w Chinach i tamtejszej propagandzie nie używa się pojęć „wojna” i „agresja”), ale w gruncie rzeczy jest to kolejna holistyczna wizja, tym razem w dziedzinie bezpieczeństwa na globie. Mówca co prawda wyszedł od wniosków płynących z pandemii COVID-19, ale w miarę tego, jak mówił, okazało się, że chodzi mu o to, iż obecny świat coraz bardziej koncentruje się na zagadnieniach szeroko rozumianego bezpieczeństwa, a nie tylko, jak dotąd, na wzroście gospodarczym czy wymianie handlowej.

Choć ujęcie wielu kwestii jest nie do końca precyzyjne, jak wiele tekstów wygłaszanych czy podpisywanych przez Xi, dla świata zewnętrznego stało się jasne, że Chiny rysują globalną architekturę bezpieczeństwa, alternatywną w stosunku do dotychczasowego porządku, opartego na (liberalnych) wartościach i zdominowanego przez USA⁶⁶. W istocie rzeczy była to bowiem odpowiedź na rosnącą rywalizację z USA, w ramach której dużą rolę przypisano systemowi ONZ, ale też BRI i globalnej inicjatywie rozwojowej. Nie

https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/GDI/wj/202305/P020230511396286957196.pdf [dostęp: 14.12.2023].

⁶³ *Progress Report on the Global Development Initiative 2023*, <https://www.cikd.org/ms/file/getimage/1671666077130727426> [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁴ L. Wu, *China's Transition from the Belt and Road to the Global development Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/07/chinas-switch-from-the-belt-and-road-to-the-global-development-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁵ http://en.cppcc.gov.cn/2022-04/21/c_745508.htm [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁶ C. Freeman, A. Stephenson, *Xi Kick Off Campaign for a Chinese Vision of Global Security*, <https://www.usip.org/publications/2022/10/xi-kicks-campaign-chinese-vision-global-security> [dostęp: 14.12.2023].

mniej uwagi poświęcono też nowemu porządkowi instytucjonalnemu, w tym szczególnie roli ugrupowania BRICS, Szanghajskiej Organizacji Współpracy (przypomnijmy: zainicjowanej z chińsko-rosyjskiego dialogu o delimitację wspólnej granicy) oraz wywodzącej się z Kazachstanu Konferencji Współzależności w dziedzinie Budowy Środków Zaufania w Azji⁶⁷.

Wreszcie 15 marca 2023 r. Xi Jinping, przy okazji obrad dorocznej sesji OZPL (chińskiego parlamentu), przedłożył jeszcze jedną globalną inicjatywę – cywilizacyjną (*Global Civilization Initiative*). Połączona integralnie z dwoma poprzednimi ma ona rzekomo „wnosić nową energię w dziedzinie rozwoju ludzkiego”⁶⁸. Co to jednak tak naprawdę oznacza? Nie do końca wiadomo. Wiadomo tylko, że raz jeszcze, niczym do zgranego lejtmotywu, powraca się do wyjściowej koncepcji globalnego „społeczeństwa wspólnej przyszłości”, które zgodnie z założeniami tej inicjatywy ma być harmonijne, oparte na znanych od dawna pięciu zasadach pokojowego współistnienia, a przy tym odwoływać się do „wspólnych wartości całej ludzkości”, jednakże bez ich konkretnego zdefiniowania. Bo raczej trudno za takie uznać wymienione w dokumencie „wspólne aspiracje” ludzi, takie jak pokój, rozwój, równość, sprawiedliwość, demokracja czy wolność. Jak jednak wierzyć w wolność i demokrację w ustach autokraty?

To właśnie niedookreśloność tej inicjatywy budzi najwięcej zastrzeżeń i wątpliwości na zewnątrz Chin. Widać wyraźnie, że pragną one wkomponować w światowy system zasadę nieingerencji⁶⁹ (przede wszystkim w sprawy wewnętrzne innych, bo same są przecież mocno atakowane przez Zachód za nieprzestrzeganie praw człowieka). Czuć również, że Chiny wracają do tradycji i raz jeszcze kreślą „stosunki międzynarodowe nowego typu”, pod którymi rozumieją sieć nowych powiązań w ramach nowego już, wielobiegunowego świata, oczywiście z Chinami w roli głównego rozgrywającego (jak zwykle nie podano, czy jedyne, czy jednego z wielu).

Te trzy nowe globalne inicjatywy przedstawione przez przewodniczącego Xi Jinpinga, połączone z wcześniejszymi koncepcjami BRI oraz teorią stosunków międzynarodowych nowego typu, dowodzą jednoznacznie, iż Chiny przyjęły już rolę globalnego gracza, forsującego własne idee i pomysły. Jako taki budzi on potężne obawy i opór w USA i na Zachodzie, a wielka gra

⁶⁷ *Global Security Initiative – Concept Paper*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁸ *Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁹ R.E. Ellis, *The Trouble With China's Global Civilization Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/06/the-trouble-with-chinas-global-civilization-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].

toczy się – w ramach procesu *Power Shift* – o światowe Południe, począwszy od Indii. Nie wiadomo jeszcze, po której stronie ono się opowie, ale ta nowa gra prowadzona przez Chiny jest tam uważnie obserwowana; tym bardziej, że Chińczycy jako inwestorzy, kupcy czy biznesmeni, a nawet sklepikarze i inżynierowie, docierają już niemal wszędzie w Azji, w Afryce czy Ameryce Łacińskiej. To jest już nowy świat, z Chinami w roli nowego globalnego gracza.

ZAKOŃCZENIE: ŚWIAT Z CHINAMI CZY PRZECIWKO NIM?

Niniejsze studium dowodzi, że od początku XXI stulecia mamy do czynienia z procesem przesuwania się ośrodka siły na globie – głównie z Atlantyku na Pacyfik, ale też od dotychczas dominującego Zachodu w kierunku wschodzących rynków i globalnego Południa. Wszystkie dostępne dane i badania wskazują, iż kluczowym graczem w obu tych nakładających się na siebie procesach są Chiny, które mają za sobą ponad cztery dekady niezwykle udanych reform na scenie wewnętrznej.

Odniesiony w tym czasie bezprecedensowy sukces gospodarczy (9,8% dorocznego wzrostu w okresie 1978–2012)⁷⁰ sprawił, iż obecne chińskie kierownictwo z Xi Jinpingem na czele, które doszło do władzy po 2012 r., wyszło z całym pakietem nowych, śmiałych planów i wizji, tak na scenie wewnętrznej („wielki renesans narodu chińskiego”), jak i zewnętrznej (przede wszystkim BRI oraz konkurencja z Zachodem/USA w dziedzinie wysokich technologii i w kosmosie oraz ostatnie trzy inicjatywy globalne). Z czasem Chiny stały się na tyle asertywne, iż coraz śmielej w planach Xi Jinpinga zaczęto rysować nową wizję ładu międzynarodowego, podważającego dotychczasowy porządek oparty na wartościach (*value-based order*), tak mocno forsowany przez jedyne supermocarstwo – USA – po rozpadzie ZSRR i porządku dwubiegunowego, czy też zimnowojennego.

Pandemia COVID-19 oraz rosyjska pełnoskalowa agresja na Ukrainie jeszcze bardziej rozhuściły scenę międzynarodową, po raz pierwszy w takiej skali od zakończenia II wojny światowej – wszystkie wielkie mocarstwa i ośrodki siły (USA, Chiny, Indie, Japonia, Iran, UE) najwyraźniej pozycjonują się przed ukształtowaniem się nowego ładu światowego. Albowiem poprzedni, jednobiegunowej amerykańskiej dominacji, zakończył się, a nowego niestety jeszcze nie ma. Na horyzoncie rysują się natomiast (na chwilę, gdy pisane są te słowa) dwa najbardziej prawdopodobne scenariusze. Pierwszy to powrót

⁷⁰ K. Jin, *The New China Playbook...*, op. cit., s. 23.

do porządku dwubiegunowego, a może nawet nowej zimnej wojny („zimnej wojny 2.0”), gdzie skupiony wokół USA demokratyczny Zachód zderzy się ponownie z autokratycznym Wschodem, ale tym razem skupionym nie wokół Kremla, lecz Zhongnanhai, czyli siedziby władz w Pekinie. Drugi natomiast to ład wielobiegunowy, a spór trwa o to, ile – poza Waszyngtonem i Pekinem – jest jeszcze na obecnej scenie międzynarodowej innych ważnych ośrodków siły.

Tym samym znajdujemy się obecnie w okresie przejściowym, gdy poprzedni ład już nie funkcjonuje, *status quo ante* sprzed rosyjskiej agresji na Ukrainie nie jest możliwe, a nowy ład jeszcze się nie wyłonił⁷¹. Widać już jednak, jak dowodzi również wywód przeprowadzony w tym artykule, iż ułożenie takiego nowego ładu bez Chin nie jest i nie będzie możliwe. To nowa jakość i istota opisywanego tutaj *Power Shift*, czyli przesuwania się ośrodka siły, do którego to stanu Zachód – z trudem, co oczywiste – musi się przystosować.

Najpoważniejsze natomiast pytanie, jakie się w tych okolicznościach wyłania, brzmi: czy nowy porządek światowy będziemy harmonijnie budować z Chinami, czy wręcz przeciwnie, będzie on budowany w opozycji i starciu z nimi? Ujmując inaczej: czy w kontekście narastającej i trwałej strukturalnej sprzeczności interesów USA i Chin, na ostatnim szczycie Biden – Xi Jinping w San Francisco jesienią 2023 r. jedynie zawieszony na czas amerykańskich wyborów prezydenckich pod koniec 2024 r., grozi nam kolejna odsłona „pułapki Tuki-dydesa” i starcie, nawet kinetyczne, dwóch gigantów? Nie wiemy, ale nie ma raczej żadnej wątpliwości, że są to pytania tej rangi i wagi, iż odpowiedzi na nie udzielone zadecydują o przyszłości naszego globu. To jest zupełnie nowa jakość, której przed trzema, czterema dekadami praktycznie nikt nie przewidywał. Chiny rzeczywiście, jak głoszą, wkroczyły na centrum światowej sceny. Co na nią wniosą? Jeszcze do końca nie wiadomo.

⁷¹ Jeden z polskich autorów, B. Radziejewski, kwestionuje tezę i stawia śmielszą, zgodnie z którą nowy ład już istnieje, a on nazywa go „porządkiem 2+2”, czyli „dwa supermocarstwa” (USA i Chiny) oraz „dwa mocarstwa” (Rosja i Indie). To propozycja ciekawa, godna debaty, jest zgodna co do istoty rzeczy z wywodem przeprowadzonym w niniejszym artykule: mamy do czynienia z przesuwaniem się ośrodka siły, poza dominujący dotychczas Zachód, a jednym z głównych rozgrywających, drugim obok USA, stały się Chiny. B. Radziejewski, *Nowy porządek globalny. Mocarstwa, średniacy i niewidzialne siły kierujące światem*, Wydawnictwo Nowej Konfederacji, Warszawa 2023, s. 17.

BIBLIOGRAFIA

- America's Strategic Posture. The Final Report of the Congressional Commission on Strategic Posture of the United States*, M.R. Chair, J.L. Kyl, Vice-Chair, US Congress, Washington DC, October 2023.
- Anti-Secession Law – Full Text*, Beijing, March 14, 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-cn2005042601/d-cn2005042601en.pdf [dostęp: 14.12.2023].
- Biden, J., *President Biden's State of the Union 2023*, <https://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2023/> [dostęp: 14.12.2023].
- Blanchette, J., et. al, *Speaker's Pelosi's Taiwan Visit: Implications for Indo-Pacific*, <https://www.csis.org/analysis/speaker-pelosis-taiwan-visit-implications-indo-pacific> [dostęp: 14.12.2023].
- Bogusz, M., *Uspokojenie, nie przelom, Szczyt chińsko-amerykański w San Francisco*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/uspokojenie-nie-przelom-szczyt-chinsko-amerykanski-w-san-francisco> [dostęp: 14.12.2023].
- Chu, Yin-wah, *The Asian Developmental State: Ideas and Debates*, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137476128_1 [dostęp: 14.12.2023].
- Deng Xiaoping xuanji* (Dzieła wybrane...), t. 3, Renmin Chubanshe, Beijing 1993.
- Easton, I., *Decydujące starcie. Tajniki globalnej strategii Chin*, Fundacja Instytut Globalizacji, Gliwice 2023.
- Ellis, R.E., *The Trouble With China's Global Civilization Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/06/the-trouble-with-chinas-global-civilization-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].
- EU-China A strategic outlook*, Brussels, <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [dostęp: 14.12.2023].
- Ferguson, N., *Civilization. The West and the Rest*, Penguin, London–New York 2011.
- Freeman, C., Stepehnson, A., *Xi Kick Off Campaign for a Chinese Vision of Global Security*, <https://www.usip.org/publications/2022/10/xi-kicks-campaign-chinese-vision-global-security> [dostęp: 14.12.2023].
- Fukuyama, F., *Koniec historii*, Zysk i S-ka, Poznań 1996.
- Gang, Q., *De-sinicization in the name of «de-risking» is Decoupling from Opportunities, Cooperation, Stability and Development*, https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202305/t20230511_11075089.html [dostęp: 14.12.2023].

- Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.html [dostęp: 14.12.2023].
- Global Development Initiative – Concept Paper*, https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/GDI/wj/202305/P020230511396286957196.pdf [dostęp: 14.12.2023].
- Global Security Initiative – Concept Paper*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html [dostęp: 14.12.2023].
- Góralczyk, B., „Chińskie remanenty”, *Przegląd Polityczny*, nr 179/2023.
- Góralczyk, B., *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022.
- Góralczyk B., *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.
- Great Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-4679-9_3 [dostęp: 14.12.2023].
- Hu Angang, *Zhongguoinrushijiewutaizhongxin* (Chiny wkroczyły do centrum światowej sceny), Zhejiang Renmin Chubanshe, Hangzhou 2017.
- Jin Canrong, *Daguo Leile* (Pojawiło się mocarstwo), ZhongguoChubanJituanGongsi, Beijing 2017.
- Jin, Keyu, *The New China Playbook. Beyond Socialism and Capitalism*, Viking–Penguin, New York 2023.
- Kennedy, P., *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*, Random House, New York 1987.
- Keqiang ker-ching. How China’s next prime minister keeps tabs on its economy*, <https://www.economist.com/asia/2010/12/09/keqiang-ker-ching> [dostęp: 14.12.2023].
- Krauthammer, Ch., „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1990/91, <https://www.jstor.org/stable/20044692> [dostęp: 14.12.2023].
- Lu, Ding, „China’s <Two Centenary Goals>: Progress and Challenge”, *East Asian Policy*, Vol. 08, No. 02/2016.
- Lubina, M., *Niedźwiedź w objęciach smoka. Jak Rosja została młodszym bratem Chin*, Szczeliny, Kraków 2022.
- Menon, Sh., *India and the Asian Geopolitics. The Past, Present*, Penguin – Random House, New Delhi 2021.
- Miller, Ch., *Wielka wojna o chipy. Jak USA i Chiny walczą o technologiczną dominację nad światem*, Prześwity, Warszawa 2023.
- Morris, I., *Dlaczego Zachód rządzi – na razie*, Zysk i S-ka, Poznań 2015.

- Orkisz, J., „Czyj jest ten czip? Nowy telefon Huawei z chińsko-amerykańską rywalizacją w tle”, *Biuletyn Ośrodka Badań Azji*, Nr 67, październik 2023, Akademia Sztuki Wojennej. Warszawa
- Panitchpakdi, S., Clifford, M.L., *China and the WTO. Changing China, Changing World Trade*, John Wiley and Sons, New York–Singapore 2002.
- President Ursula von der Leyen on the future of EU-China relations, <https://merics.org/en/events/president-ursula-von-der-leyen-future-eu-china-relations> [dostęp: 14.12.2023].
- Progress Report on the Global Development Initiative 2023, <https://www.cikd.org/ms/file/getimage/1671666077130727426> [dostęp: 14.12.2023].
- Radziejewski, B., *Nowy porządek globalny. Mocarstwa, średniacy i niewidzialne siły kierujące światem*, Wydawnictwo Nowej Konfederacji, Warszawa 2023.
- Reset, Prevent, Build: A Strategy to Win America's Economic Competition with the Chinese Communist Party, <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/select-committee-adopts-proposal-reset-economic-relationship-peoples-republic> [dostęp: 14.12.2023].
- Shambaugh, D. (ed.), *Power Shift. China and Asia's New Dynamic*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005.
- Stec, G., *De-risking viewed from China + EU anti-coercion document*, <https://merics.org/en/merics-briefs/de-risking-viewed-china-eu-anti-coercion-instrument> [dostęp: 14.12.2023].
- Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da-2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> [dostęp: 14.12.2023].
- Taiwan Relations Act, H.R. 2479, 96th Congress (1979=1980), <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479> [dostęp: 14.12.2023].
- Tan Shping, „Ideal Security Environment and China's Grand Strategy in the New Century”, *Zhanglüeyuguangli* (Strategy and Management), Beijing, December 2000.
- Ten Years of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries. Past and Prospect (2012–2022)*, ZhongguoShehuiKexueChubanshe, Beijing 2023.
- The Belt and Road Initiative: The Key Pillar of the Global Community of Shared Future*, The State Council Information Office of the People's Republic of China, Beijing, October 2023.
- Tsai Ing-wen, *Taiwan and the Fight for Democracy*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy> [dostęp: 14.12.2023].

- Tuszyński, R., *Polityczny i ekonomiczny wymiar Economic Cooperation Framework Agreement – jego znaczenie na drodze do zjednoczenia obu części Chin*, Wydawnictwo Duet, Toruń 2013.
- Wang, Zheng, *Never Forget National Humiliation. Historical memory In Chinese Politics and Foreign Relations*, Columbia University Press, New York 2012.
- Wu, L., *China's Transition from the Belt and Road to the Global development Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/07/chinas-switch-from-the-belt-and-road-to-the-global-development-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].
- Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014.
- Xi Jinping, *Governance of China (IV)*, Foreign Languages Press, Beijing 2022.
- Zhao, Suisheng, *China's Big Power Diplomacy: Strategic Rivalry and Geopolitical Expansion in the Indo-Pacific*, in: A. Tellis, A. Szalwinski, M. Wells (eds.), *Navigating Tumultuous Times in the Indo-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington DC 2021.

AMBICJE GEOPOLITYCZNE CHIN ERY XI JINPINGA

Streszczenie

Chiny rządzone od końca 2012 r., z czasem coraz bardziej autokratycznie i jednoosobowo, przez Xi Jinpinga w czasie jego kadencji wyszły z całym szeregiem inicjatyw, programów i wizji, tak na scenie wewnętrznej, jak i międzynarodowej. Niniejszy tekst omawia te koncepcje, na zewnątrz na ogół mało znane, a na dodatek ukryte w chińskim kodzie kulturowym. Jest już jasne, że odrodziła się stara cywilizacja, a wraz z nią mocarstwo, które ma własne pomysły na siebie i świat. Jego pojawienie się i coraz większa asertywność tamtejszych władz sprawiają, że zmienia się układ sił na świecie: relatywnie spada znaczenie Zachodu, począwszy od USA, a rośnie wschodzących rynków i światowego Południa, począwszy od Chin, za którymi podążają Indie. Po traumie pandemii COVID-19 i w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainie czas przystosować się do nowego ładu, który się dopiero rodzi. Te zmiany są jednak tak ważne i głębokie, że powrotu do tego, co było, już nie ma. Natomiast dopiero czas pokaże, co wyniknie z wejścia Chin na środek światowej sceny.

Słowa kluczowe: Xi Jinping, Chiny, *Power Shift*, chińskie inicjatywy globalne, chiński ład, chiński kod kulturowy, COVID-19

CHINA'S GEOPOLITICAL AMBITIONS OF THE XI JINPING ERA

Abstract

China under ever growing autocratic rule of Xi Jinping, which has started at the end of 2012, is presenting many new proposals and visions, both on domestic and international scene. This article describe those initiatives, usually less known outside of China, as they are, additionally, hidden in the Chinese cultural code. What is obvious and clear: the old civilization is under rejuvenation and together with it an empire, with its own concepts for itself and the whole world. This phenomenon and visible assertiveness of the leadership in Beijing is changing the global balance of power – with relative decline of the West, starting from the USA, and growing impact of emerging markets and the global South, starting from China, and followed by India. After the COVID-19 pandemic and full-scale Russian aggression in the Ukraine it is a high time to adjust to the new global order, still under creation. The change is so deep that any return to the past is just impossible. However, only time will tell what will be the impact of China's return to the centre of the global scene.

Keywords: Xi Jinping, China, *Power Shift*, Chinese global initiatives, Chinese governance, Chinese cultural code, COVID-19

Cytuj jako: Góralczyk B., *Ambicje geopolityczne Chin ery XI Jinpinga*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 48–74. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk

Cite as: Góralczyk B. (2023). ‘China’s Geopolitical Ambitions of the XI Jinping Era’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 48–74. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk